

Henrik Platz

Nu kommer lyset

Musikalske nyfortolkninger
af Johannes V. Jensens naturdigte

CD + BOG

Nu kommer lyset

*Musikalske nyfortolkninger
af Johannes V. Jensens naturdigte*

Tekst: Johannes V. Jensen

Musik: Henrik Platz

1. SOLHVERVSSANG
2. FOLKEVANDRINGSSANG
3. DANMARKSSANGEN
4. SOMMERSOLHVERVSSANG
5. NATURENS AFSKED
6. VINTERSOLHVERV 1940
7. HADET OG HAABET
8. SIDSTE SANG
9. DANMARKSSANGEN (*remix*)

Musikken kan også høres på digitale tjenester som iTunes, Spotify m.fl.

Forsidefoto

Fotoet er taget om morgenen den 22. december 2016, hvor dagene efter vintersolhverv den 21. december begynder at blive længere.

© **Henrik Platz** 2017

www.nukommerlyset.dk

Indspillet i Bissensgadestudiet i Aarhus
januar – juni 2017

Gateway music

www.gatewaymusic.dk

ISBN 978-87-93501-04-1

Grafisk design: ActVisual – www.actvisual.dk

Bogtryk: PE Offset

CD-tryk: Musiccode Danmark

Offentliggjort 2. december 2017

Første udgave, første oplag 2017

Indhold

Introduktion	6
– af Henrik Platz	
Johannes V. Jensens naturlyrik	8
– af Aage Jørgensen	
Digtene – af Johannes V. Jensen	
Om digtene – af Henrik Platz	
Solhvervssang	14
Om Solhvervssang	16
Folkevandringssang	20
Om Folkevandringssang	22
Danmarkssangen	26
Om Danmarkssangen	28
Sommersolhvervssang	32
Om Sommersolhvervssang	34
Naturens Afsked	38
Om Naturens Afsked	40
Vintersolhverv 1940	44
Om Vintersolhverv 1940	46
Hadet og Haabet	50
Om Hadet og Haabet	52
Sidste Sang	56
Om Sidste Sang	58
Johannes V. Jensen og naturens suveræne værdi	62
– af Rune Engelbreth Larsen	
Kilder	66
Foto	67
Tekst og musik	68
Nyttige links	68
Kontakt	68
Tak	70

Introduktion

Af Henrik Platz

Mødet mellem lyset og mørket er indlejret i vor nordiske folkesjæl, idet solhverv er blevet fejret i tusinder af år. Forfatteren Johannes V. Jensen (1873–1950) skildrer dette møde på ypperlig vis i sine smukke naturdigte. Digte som har en skønhed og fylde i sig selv, men som også kan give næring til vor kultur, hvor vi gradvist er blevet ufølsomme og fremmede over for naturens rytme og helende kræfter.

Her kan Johannes V. Jensens digte kaste nyt lys i en tid, hvor vi er stressede på arbejdet og derhjemme, hvor naturen udpines, og hvor krige raser rundt om i verden. Vi har brug for et håb. Og håbet former Johannes V. Jensen med sin skønne brug af sproget.

Med sine digte opfordrer Johannes V. Jensen os til at drage ud i naturen og mærke dens opløftende virkning på sjæl og krop. Til i taknemlighed at tage vare på naturen og vore kulturminder. For de er en del af vor identitet. Med et sjældent nærvær, et fantastisk sanseapparat og en evig længsel leder han os igennem årets gang med gentagelsen som omdrejnings-

punkt, hvor naturen i det store og i det små bliver adgangen til evigheden.

Han opfordrede sine samtidige komponister til at sætte musik til hans digt "Danmarkssangen". I dag, mange år efter, er jeg blevet inspireret til at følge denne opfordring og sætte en række nye melodier til Johannes V. Jensens naturdigte for at få os til at lytte igen. Svært er det at give Johannes V. Jensen fuld fortjeneste for hans omkring 275 digte. Jeg har koncentreret mig om et udpluk af naturdigte fra perioden 1917–1944 med vægt på digte om solhverv og digte skrevet under indtryk af Anden Verdenskrig, som kan have en særlig betydning for vor tid.

Jeg har valgt at kalde mine fortolkninger "Nu kommer lyset", ord som er i en linje i Johannes V. Jensens "Solhvervssang". Digtet blev trykt første gang i Politiken 2. december 1917 og udtrykker på fornemste vis optimismen på trods af modgang og mørke. Jeg håber, at mine kompositioner kan give teksterne en ny aktualitet, så vi igen begynder at lytte til skønheden i Johannes V. Jensens digtning.

Johannes V. Jensen troede på fremskridtet, Darwin og naturvidenskaben. Efter hans levetid er der sket enorme tekniske fremskridt til stor gavn for menneskeheden. Men fremskridtet har også haft en bagside. Landbruget er blevet gennemindustrialiseret, og vi har forarmet naturen med monokulturer og forurening af grundvand og ydre miljø, så artsrigdommen er alvorligt truet. Krige raser, og klimaproblemer opstår på globalt plan, så vi i dag har en folkevandring af flygtninge fra syd.

Her mener jeg, at Johannes V. Jensens naturdigte kan inspirere os og hjælpe os til, at vi genfinder glæden ved naturen, så vi som noget selvfølgelig vil værne om den og samtidig besinde os over krigens rædsler og med Johannes V. Jensen spørge os selv, om hadet ikke har høstet nok?

Johannes V. Jensen arbejdede med sin digtning og sit forfatterskab for at skabe folkelige og verdslige højtider, som hylder naturen og årstidernes skiften. Ifølge Johannes V. Jensen hviler de kristne højtider nemlig i bund og grund på de gamle

nordiske fester, som var orienteret efter årstiderne. I gamle tider fejrede menneskene solhvervet og årstiderne ved at ofre til naturen i taknemlighed for dens gaver. Vi kan vel i dag med rette spørge os selv om, hvor meget vi er villige til at ofre?

Her kommer først en introduktion til Johannes V. Jensen og naturdigtene af en af vor store Johannes V. Jensen-kendere, litteraturhistorikeren og forfatteren Aage Jørgensen. Dernæst følger min egen præsentation af digtene med ordforklaringer og fortællinger om digtenes baggrund og indhold baseret på Johannes V. Jensens egne tekster og den righoldige forskning i forfatterskabet. Endelig afsluttes bogen med en perspektiverende artikel om naturens suveræne værdi i lyset af Johannes V. Jensens forfatterskab af idéhistorikeren, forfatteren og naturfotografen Rune Engelbreth Larsen.

God fornøjelse!

Henrik Platz, oktober 2017

Johannes V. Jensens naturlyrik

Af Aage Jørgensen

NATUR- OG FORTIDSMINDEFREDNING

Da Johannes V. Jensen i 1943 fyldte 70, betænkte man ham med et festskrift, hvortil højesteretssagfører Ejvind Møller bidrog med en karakteristik af og hyldest til digteren for hans gode gerninger på naturfredningsområdet. Møller var Jensens nabo i Tibirke Bakker. Han sad i Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomité sammen med Jensen, men havde også toposter på nationalt plan.

Artiklen skelner mellem Jensens konkrete indsatser og den mere grundlæggende bearbejdning især gennem digtningen af den danske befolknings mentalitet i fredningens favør. Og vel at mærke med blik for *hele* landet og *al* dansk natur, og således, at naturen opleves og indsættes i et tidsperspektiv, geologisk, arkæologisk, historisk og naturhistorisk. Et omfattende,

uvurderligt "forarbejde" til al fredning! Møller kan da også konkludere: "Dansk Naturfredning vilde ikke have staaet, hvor den staar i Dag, uden Johannes V. Jensens Forfatterskab."

Ikke blot den danske natur, men også fortidsminderne i landskabet nød godt af Jensens omsorg. Det forholder sig vistnok således, at han deltog i udfærdigelsen af det udkast til naturfredningsloven, som fremkom i 1931, og at han forud for lovvedtagelsen i 1937 havde en befordrende samtale med statsminister Thorvald Stauning, bl.a. om den passus i lovens § 1, der totalfreder de jordfaste fortidsminder, gravhøjene især.

Selve det grundlæggende syn på fortidsminderne i landskabet og deres betydning for den nationale identitet kommer til udtryk i "Danmarkssangen". I femte

strofe nævnes gravhøjenes alvorlige tale, deres formaning til os om ikke at glemme de "henfarne Slægter", men bevare arven efter dem. Og i sjette strofe pointeres så, at talen jo ikke blot er om de materielle ting: "Hvad Haanden former er Aandens Spor." Fundene er "Sjæl af dem der har bygget Riget" – og vil man forstå sit eget væsen til roden, må man skønne på disse skatte. De to strofer blev trykt for sig med titlen "Fædrenes Spor" i tidsskriftet *Frem*, med en opfordring til læseren om at skære dem ud og hænge dem op på væggen.

Dette her skal ellers dreje sig om naturlyrikken. Den forbinder sig ofte med fædrelandshyldesten eller med solhvervsmarkeringerne, men indgår også i mange andre digte i sammenhæng med andre temaer, specielt årstidernes skiften, ofte som udtryk for tilblivelse/undergang.

DET KVINDELIGE DANMARK

Der er en glørværdig tradition for, at fædrelandet og dermed naturen anskues i en kvindes lignelse. Mor Danmark

er ikke tilstede hos Jensen med fuldt navns nævnelse, men kvindelige træk ved landskabet er umiskendelige, som f.eks. netop i "Danmarkssangen", hvor naturen erotiseres. Kysten "smiler fager" og "breder Favnen", marken bølger "som Aandedræt af en venlig Kvinde", og vinden iler "til Hvedens Bryst". Tilsidst mobiliserer landet sin milde kvindemagt, så den hjemvendende, sælsomt draget af vindens rislen i kornet, må kapitulere og vende skuden.

Men denne kvindemagt forbinder sig på mystisk vis med "dybe Minder og gammel Agt", vel netop fordi den er slægtsproduktiv og opretholder kontinuiteten. Dette kvindelige, som altid vækker blodets begær og altså således også indordner sig under livsopretholdelsens store kraft – dette i ikke-religiøs forstand *evige*.

DEN SKABTE VERDEN OG KREDSLØBET

Jensens naturlyrik finder man først og fremmest i digtsamlingerne efter 1920. Da han i 1902 drog ud på sin store jordomrejse, brokkede han sig i digtet "Afsked" over det hjemlige, evige regnvejr. Men enhver symbolist ved jo, at naturen er en sjælstilstand: Regn over byen, regn i hjertet! Siden var det den grønne søde vår, der igangsatte den kimbriske folkevandring "vidt ud i Verden". En ekspansionstrang, altså, snarere end en flugt.

"*Verdens Lys*" fra 1926 er vistnok den digtsamling, der har flest naturlyriske træk. I den finder man både "Dan-

markssangen" og "Natures Afsked". I digtkredsen "Skabningens Tinde" er naturen mere udfoldet end ofte ellers. Det begynder med åen, og det ender også hér med kvinden, som vel at mærke ikke er trådt ud af naturen, men er "Natures Mening, Maal og Med", skabningens ypperste, kronen på evolutionen.

Af årets tider er der oftest fokus på foråret, fordi det jo markerer naturens "genopstandelse". Efterårsdigten kredser om

afslutningen, der dog som antydning tillader, at man ud over at mindes det forgangne forår kan håbe på, at et nyt venter forude. Vintersolhverv er, som det hedder et sted, "Pant paa Lysets Atterkomst". Selve livscyklens vendepunkt.

FRA MIDSOMMER TIL MODNING

Johannes V. Jensens midsommervise er "Sommersolhvervssang", skrevet endda med et skævt blik til Holger Drachmanns

Johannes V. Jensen. Syberg, Fritz: Ved bogen. Portræt af Johannes V. Jensen. 1936. Olie. 113 x 145 cm. JLM 2-276. Foto: Jens Frederiksen

kendte sang. At der er en Sankt Hans-fejring i gang, fremgår især af midterstrofen, men livsglæden er mere vidtrækkende og omfattende. I den lyse nat drages menneskene mod sommernaturen, som “under Maanehornet” udbreder sit blomstertæppe. Bålet brænder ud, sommeren lakker allerede mod enden, men genkomsten er indbygget i den universelle mekanik: “Lad det fordybe din Andagt, Broder: / dit Timeglas er i Takt med Kloder. / Dit Sommerblus, som kun stakket blænder, / er Ild af Altets, der aldrig ender.”

“Naturens Afsked” er et efterårsdigt. Det drejer sig netop om kunsten “at visne smukt”. Ganske vist frembærer naturen sin frugt, efterårets æble er skønt at skue.

Men forgængeligheden, livets flygtighed, er vilkåret for alt under Mælkevejen. Dog får jeget indskudt en parentetisk efterlysning af “Vaarens Blomstersne”.

LYKKEN OG GYSET

Gang på gang sker der en sammenkædning af natur- og dødsmatemikken. “Naturens Afsked”, netop nævnt, er en af Jensens mange variationer over det Oeh-lenschlägerske “Lær mig, o Skov, at visne glad”. En kunst, han nok aldrig lærte, selvom han ved forgængerens snedækte grav mindede sig selv om, at: “Du er jo i din Evighed! / Gaa hjem! Vid bedre hvad du ved.”

I “Sidste Sang” kommer *det* ultimative håb til udtryk, at det erindrede må forblive nærværende i “Mindets Skær”, at glæden må forblive i sangen som “af Livets Lyst en Efterklang”.

RYTMISK OG KLANGLIGT LIV

Johannes V. Jensen vidste godt, at melodien var en sangs halve lykke. Allerede med to strofer af “Danmarkssangen” fra hånden kommanderede han: “Komponister frem!” Det blev efterhånden til en halv snes stykker, bl.a. Oluf Ring, hvis melodi kom i *Højskolesangbogen* og blev enerådende, selvom digteren vist foretrak Johannes Andersens.

Men i øvrigt: Hvor vanskeligt det er for en komponist at skrive melodier til Jensens digte har Knudåge Riisager været inde på i et bidrag til 1943-festskriftet. Det drejer sig om hans digtersprogs musikalitet:

“Denne karske lyrik, der ligesom springer ud af sindets levende bevægelse, er rytmisk og klangligt bestemt og føder så at sige af egen drift sin særegne tone. [Dog er han] en af de digtere, som det er aller vanskeligst at sætte i musik, fordi hans sproglige fornemmelse er af en så yderlig ren og differentieret art, at han bestandigt bryder den symmetriske betoning for at give ordene liv og rytmisk spil. Hans digtning er et eksempel på den subtile versekunst, der selv er til den grad musik, at musikalsk iklædning let forflygtiger versets ordmusik, dets klanglige poesi og dets rytmiske skælven.”

Aage Jørgensen (f. 1938) har bl.a. skrevet *Tilblivelsens digter. Nedslag i Johannes V. Jensens forfatterskab* (2013) og *Den Store Jensen og andre præciseringer* (2017), samt udgivet *Ord og virkelighed. Forfatterskabets hidtil ikke optrykte artikler* (1-5, 2014). S.m. andre har han tillige udgivet *Samlede Digte* (1-2, 2006), *Himmerlandshistorier* (1-2, 2017) og *Den gotiske Renaissance* (2017). Han har redigeret dobbeltcd'en *Jorden og Lyset. Johannes V. Jensen i ord og toner* (2006).

Sol hvervs sang

Af Johannes V. Jensen

Ordforklaring:

Solhverussang: vintersolhverv, årets korteste dag

forjætter: lover, stiller i udsigt

svale: kølige

fagre: skønne

SOLHVERVSSANG

Vor Sol er bleven kold,
vi er i Vintervold
og dunkle Dage.

Men nu er Nedgang endt
og Haabet tændt –
ja, Haabet tændt,
for nu er Solen vendt,
nu kommer Lyset og den lange Dag tilbage.

Det grønne, skønne Træ
forjætter Sommerlæ
og søde Skove.

I Julelysets Skær
som Stjerners Hær,
ja, Stjerners Hær,
er Solens Under nær
og alle gule Blomstersole smaa som sove.

I Granens brændte Duft
faar svundne Somre Luft
og de der kommer.

Det danske svale Aar
i Ringgang gaar,
ja, Ringgang gaar,
omkring en evig Vaar.
Syng alle Sjæle med om Danmarks fagre Sommer!

Om Solhvervs sang

Af Henrik Platz

Digtet "Solhvervssang" fejrer vintersolhvervet den 21. december og udtrykker på fornemste vis optimismen på trods af modgang og mørke. En optimisme og glæde ved naturen, som er kendetegnende for alle Johannes V. Jensens naturdigte.

"Solhvervssang" er trykt første gang i *Politiken* 2. december 1917 og er udkommet i Johannes V. Jensens *Digte. Tredie Udgave* fra 1921. Senere skriver Johannes V. Jensen om digtet og årstiden i essay- og digtsamlingen *Aarets Højtider* fra 1925.

Årstidernes vekslen med vintersolhverv og sommersolhverv og med solen som den store livgiver er centrale begivenheder i Johannes V. Jensens naturdigte. Særligt er vintersolhvervet en afgørende anledning til, at vi fejrer julen:

"Til Julen hører en Solhvervssang, Solhvervet er det gamle centrale og sande Motiv, der ligger til Grund for Julehøjtiden; i en Hengivelse til Naturens store Gang, dens Gentagelser, dens stumme Umaadelighed, skulde Motivet til enhver Højtidsstemning søges", skriver Johannes V. Jensen i *Aarets Højtider*.

"Solhvervsang" handler om årets korteste dag. Denne dag er blevet hyldet i tusinder af år for at fejre solens genkomst. For "nu kommer Lyset og den lange Dag tilbage", som Johannes V. Jensen digter det i sangen. Glæden ved og længslen efter den danske sommer er ikke til at tage fejl af.

De gamle højtider var orienteret efter årstiderne, og de kristne højtider og sym-

boler kan ifølge Johannes V. Jensen føres tilbage til hedenskabens naturdyrkelse:

"Smukkeste og omfattet med Sindets dybeste Tilbøjelighed, en Hjemvé efter Fortiden, er uden Tvivl hvad der er levnet af Urtid og Hedendom i Aarets Højtider; under et kan man sige at det er alt hvad der fører tilbage til Naturen. En vis Skovlængsel er det centrale heri, den gaar igen saavel i Julen som i Resten af Foraarsfesterne her i Landet", beretter Johannes V. Jensen i *Aarets Højtider*.

Bymennesket glemmer mere og mere sin oprindelse, efterhånden som civilisationen skrider frem. Vi kender alle til begrebet "at tage i skoven", men vi har med urbaniseringen lige så stille gennem generationerne mistet fornemmelsen for naturens indvirkning på vor krop og sjæl.

For det nordiske menneske klinger årstidernes skiften dog til stadighed i vor sjæl, hvor julens midtpunkt er det grønne træ, som tages ind i stuen og besmykkes med lys, som Johannes V. Jensen skriver om det i *Aarets Højtider*.

"Solhvervssang" er Johannes V. Jensens første verdslige salme og indgår sammen med andre verdslige salmer i *Aarets Højtider*, hvor Johannes V. Jensen argumenterer for at erstatte den kristne jul med en moderne fejring af højtiden. For i hans optik burde kirke og stat adskilles. Så enhver i frihed kunne bekende sig til den tro, han eller hun ville.

Folke vandringssang

Af Johannes V. Jensen

*Ordforklaring:
ved Krog: fra hjørnet
Øg: hest
efor: foran
ebag: bagved
Forlov: tilladelse*

FOLKEVANDRINGSSANG

Den grønne søde Vaar
igen paa Jorden gaar.
Se, Solen drypper Ild,
og Vinden er mild.

Søndenvind,
Vandresind!

Træk Vogn af Hus, tag Kæp ved Krog!
Følg med, følg med paa Foraarstog,
med Knark af Hjul og Knirk af Aag –
Vidt ud i Verden!

Det gamle Vinter-Øg
i Stalden indeføg
blandt Spindelvæv og Møl –
nu har hun Føl!

Følfod,
Flyvemod!

Spring, raske Svend, paa Hingstekrop!
Galop, Galop, i Ryttertrop,
med Op og Ned og Ned og Op –
Vidt ud i Verden!

Og vil du gaa med mig?
Til Døden, du og jeg!
Mit skønne unge Liv,
min Rejseviv!

Kærlighed,
Herlighed!

At være to, ved Nat og Dag,
to Aandedrag, et Velbehag!
Lyst efor og mørkt ebag –
Vidt ud i Verden!

Den grønne frie Skov
har givet os Forlov.
Vi kender ej vort Sted –
men Svalen er med.

Svaalesind,
Vaarvind!

Følg med den fuglefrie Vaar!
Mod Syd, mod Syd, hvor Solen staar
vi gaar og gaar og gaar og gaar –
Vidt ud i Verden!

Om Folke vandringssang

Af Henrik Platz

Digtet "Folkevandringsang" indgår i romanen *Christofer Columbus* fra 1921 og i Johannes V. Jensens *Digte. Tredie Udgave* fra 1921. *Christofer Columbus* indgik senere i *Den lange Rejse*, en romancyklus, som skildrer menneskets udviklingshistorie fra før istiden og frem til Amerikas opdagelse med Columbus, og som regnes for et af Johannes V. Jensens hovedværker.

Digtet er en hyldest til livet med foråret som livets symbol, hvor mennesker kommer ud af vinterdvalen og ud i naturen og mærker solens stråler. Alt emmer af optimisme og ungdommens mod og beskriver, hvordan longobarderne grundet dårligt klima i jernalderen brød op fra de nordlige egne og rejste afsted i hestevogne mod Sydeuropas varmere himmelstrøg. Som Johannes V. Jensen beretter det i *Den lange Rejse*:

"Alle Vognene er pyntet med grønne Grene, for det er om Vaaren. Skoven er lige udsprungen og de Rejsende lige brudt op, som grønne Skove paa Hjul kører Vognene frem gennem den grønne Skov, som syngende Vogne, det synger fra dem, kvidrende Barnestemmer, som et helt Fuglekor, og de unge Piger gaar ved Siden af og synger, de er saa nye i Sjælen, Skoven er ny, Verden, Solen er ny, de unge grønne Knøse synger, saa rustent og skruppet i Mælet som de kan, og mangen haard Kriger lægger Ansigtet bagover som han sidder paa sin Hest og ser syngende op i Løvet, Sangen han har sunget som Dreng kommer igen i hans Hals. Ogsaa Mødrene synger, mens de lader Tenen gaa, og rykker sagte paa Hovedet,

Stemmen kan næsten ikke høres, (...) Koret fylder Skoven som et eneste stort frydefuldt Menneskeraab. Og Bornene rækker Hals ud af Vognene, som Blomster der vender Ansigtet efter Solen, den unge Hud opfanger Foraaret og Luftningen fra Skoven som den første Morgenaande i Verden. Aldrig før og aldrig siden var Dagen saa stort et Under."

Den lange Rejse er en verdslig og ikke en bibelsk skabelsesberetning, som forener en spirituelt mytisk tilgang med en naturvidenskabelig fremstilling af menneskets udviklingshistorie. En naturalistisk verdensforståelse, hvor altings væsen er indlejret i naturens store kredsløb. En hyldest til fremskridtet og den menneskelige udvikling, som Charles Darwin præsenterede den, og som er en væsentlig inspirationskilde i Johannes V. Jensens forfatterskab.

Johannes V. Jensen havde stor udlængsel og rejste over hele verden. Han havde en egen hypotese om, at Columbus var af nordisk oprindelse og stammende fra longobarderne, hvorfra han havde nedarvet sin vandrelængsel. Den idé er dog med nyere forskning usandsynlig, men deraf mister *Den lange Rejse* ikke sin poetiske kraft og værdi. For selv om Johannes V. Jensen ikke trods eget ønske opnåede anerkendelse som filosof og videnskabsmand, har værket på grund af sanseligheden og det levende og malende sprog haft stor betydning for mange mennesker, heriblandt mange musikere og billedkunstnere.

Danmarks sangen

Af Johannes V. Jensen

*Ordforklaring:
fager: smuk
luder: læner sig
stunded: længtes, droges
tilforn: tidligere
Skærsommer: sommeren, hvor
dagene er klare og længst
Alfarvej: den vej, de fleste færdes på
tækket: taglagt, dækket
Spaan: levn, rest
Agt: ærbødighed*

DANMARKSSANGEN

Hvor smiler fager den danske Kyst
og breder Favnen, naar solklar Bølge
og Sommerskyer og Skib med Lyst
staar Sundet ind i hinandens Følge
og Kronborg luder
ved Sjælands Port
mod hvide Skuder –
hvor lyst! Hvor stort!

Mod Søen stunded vor Sjæl tilforn.
Men Bølgen brød med en Røst derude
som Vindens Rislen i Danmarks Korn –
da vendte mangan paany sin Skude.
Den grønne Ager
paa Sjælands Bryst!
Hvor smiler fager
den danske Kyst!

Den danske Mark i en Bølgen gaar
som Aandedræt af en venlig Kvinde.
Sødt gynger Byggen sit Silkehaar,
og Rugen aander med Sol i Sinde,
og Vinden iler
til Hvedens Bryst.
Hvor fager smiler
den danske Kyst!

Der driver Høduft med krydret Vind.
Igennem Engen en Aa sig slynger.
Og Lærken ringer Skærsommer ind,
mens vilde Blomster ved Grøften gynger.
Gravhøje kroner
det grønne Land.
Hvor skønt fortøner
sig Sø og Strand!

Alvorlig taler ved Alfarvej
med Grønsvær tækket de Gamles Grave:
Henfarne Slægter – forglem dem ej!
I Arv de gav dig en ædel Gave.
Henfarne Slægter
i Landets Marv
sig ej fornægter.
Bevar din Arv!

Hvad Haanden former er Aandens Spor.
Med Flint har Oldbonden tømret, kriget.
Hver Spaan du finder i Danmarks Jord
er Sjæl af dem der har bygget Riget.
Vil selv du fatte
dit Væsens Rod,
skøn paa de Skatte
de efterlod!

Men du der søgte mod fremmed Strand,
de Gamle lig, som mod Søen stunded,
hver Gang du genser det gamle Land,
skal sande, her blev dit Hjerte bundet.
Thi dybe Minder
og gammel Agt
og milde Kvinder –
hvor har de Magt!

Om Danmarks sangen

Af Henrik Platz

“Danmarkssangen” hylder den danske sommer og er et af Johannes V. Jensens mest kendte digte. Sangen er gået til vore hjerter som en af de foretrukne fædrelandssange. Johannes V. Jensen opfordrede ligefrem komponister til at komme med melodier, og der er over tiden skrevet flere melodier til “Danmarkssangen”.

“Danmarkssangen” er skrevet over nogle omgange og er trykt i sin helhed i *Aarets Højtider* fra 1925 og i digtsamlingen *Verdens Lys* fra 1926. De to første strofer kom til under indtryk af en rejse til Norge i sommeren 1925. Johannes V. Jensen var på fjeldvandring med nogle ledsagere, og undervejs på rejsen stødte de på syngende selskaber af nordmænd og tysk-amerikanere på ferietur. Navnlig bed Johannes V. Jensen mærke i den norske nationalsang “Ja, vi elsker dette landet” af Bjørnstjerne Bjørnson. Johannes V. Jensen fik inspiration til at skrive en ny dansk nationalsang, om hvordan dansk-amerikaneren forestiller sig det, når han sejler ind i Øresund og ser Kronborg og den smilende danske kyst i solskinet.

Men hvor den norske nationalmelodi er maskulin i sit udtryk med landet, “som det stiger frem / furet, værbitt over vannet”, som det står i sangen af Bjørnstjerne Bjørnson, mente Johannes V. Jensen, at Danmark i sit temperament er en kvinde, som han beretter om det i *Aarets Højtider*:

“Det slaar, naar man vender hjem med Norges overvældende, strenge Fjeldnatur

i Øjet, hvor Danmark er et yndigt Land. Alle vege Adjektiver plejer man at hente frem, naar man er vulgær, det flade, det bløde, det o.s.v. Land. Ja, Landet er baade rigt og frugtbart. Søger man et Temperament deri genkalder det en Kvinde, i Modsætning til det maskuline Norge, hvis Fylgje () aldrig kunde tænkes som kvindeligt. Danmark synes en Kvinde. Netop derfor elsker vi det milde Land. Skulde der ikke være noget stærkt i Kærligheden? Er Følelsen ikke en Magt?”*

Johannes V. Jensen skrev videre på de to første strofer og præsenterede slutresultatet på et folkemøde på Kalø den 12. juli 1925 til fordel for Nationalmuseet. Johannes V. Jensen var en af de drivende kræfter i at samle midler ind til en udvidelse af Nationalmuseet. Og han slog til lyd for vigtigheden af at bevare vore fortidsminder:

“Vore Oldtidsmindesmærker har en moralsk Betydning, større end den rent arkæologiske og museumsmæssige, de tjener til at fastholde Befolkningens Bevidsthed om sin Afstamning og sin Karakter. Et Lands Oldsager er Nationens Samvittighed”, skriver Johannes V. Jensen i Aarets Højtider.

“Danmarkssangen” minder os om, at vi skal tage vare på vor natur og vore oldtidsminder. Vi manes til besindelse om vor egen identitet. Og versene bringer fædrelandssangen væk fra Gud, konge og fædreland og ind i naturen og den danske kultur som resultatet af generati-
oners utrættelige arbejde og fremdrift.

Sommer solhvervs sang

Af Johannes V. Jensen

Ordforklaring:
tjældet: slået op

Baal: Sankt Hans-bålene

Bavn: bål der tændes for at viderebringe et budskab, f.eks. om krig; her bavnehøjen, hvorpå bålet tændes

Stavn: hjemstavn, egn

forsmaar: vrager

lakker: går

stakket: kortvarig

SOMMERSOLHVERVSSANG

Midsommerteltet, de lyse Nætter,
staar tjældet over de danske Sletter.
Som Søer, rørt af en Brise, Kornet
nær Kysten staar, under Maanehornet.
Og Baal som tændes paa Næs og Bavn
et Budskab bringer fra Stavn til Stavn.

Sent høres Fugle, som ej vil sove.
Det kalder, drager fra dunkle Skove.
Den hvide Nat, hvor der vaagent drømmes,
badaarer mange; mod Skoven strømmes.
Og Ungersvenden forsmaar sin Seng,
før Sol staar op over dugvaad Eng.

Skærsommer breder sin Blomsterhynde,
med alle Urter og Aarets ynde.
Og glædedrøkkent der fejres Sommer,
i Skoven Jubel og Dunk af Trommer.
Og naar Raketter og Blus er brændt,
og Asken kold, da er Solen vendt.

At Sommer kommer, og Sommer lakker,
saa tit vi oplever det vi takker.
For Aarets Genkomst, for Aarets Vaner,
for Soles Vandring paa Stjernebaner,
for Himmellegemers faste Gang,
en Glædesild og en Solhvervssang!

Lad det fordybe din Andagt, Broder:
dit Timeglas er i Takt med Kloder.
Dit Sommerblus, som kun stakket blænder,
er Ild af Altets, der aldrig ender.
Se Skov og Eng staar igen i Flor:
Velsign din Sol og velsign din Jord!

Om Sommer solhvervs sang

Af Henrik Platz

Til Skt. Hans synger vi Holger Drachmanns midsommersang "Vi elsker vort Land", når bålet tændes. Johannes V. Jensen fandt sangen smuk, men brød sig ikke om den nationalistiske tendens i teksten oven på tabet af Sønderjylland til tyskerne i 1864. Han skrev derfor sin "Sommersolhvervsang" til fejring af sommersolhvervet – årets længste dag. Digtet blev trykt første gang i *Politiken* 23. juni 1936 og indgår i digtsamlingen *Paaskebadet*, som udkom i 1937.

"Sommersolhvervsang" er modstykket til "Solhvervsang", som fejrer vintersolhvervet og årets korteste dag. Sommersolhvervsangen hylder årets længste dag i juni måned, og digtet emmer af lys og sol på en naturalistisk måde. En tid, hvor dyr og mennesker formerer sig, og en påmindelse om årets og naturens cyklus. Og mens vi mindst mærker det på denne årets længste dag, er vi på vej mod mørkere tider – "At Sommer kommer, og Sommer lakker", som det hedder i sangen. For knap er det blevet sommer, før dagene igen bliver kortere. Selv om vi først mærker det for alvor, når vi når hen i september og oktober.

Sangen er en påmindelse om liv og død, livets cyklus. Om at vi alle er en del af universets og naturens evige kredsløb. Vi har alle en begyndelse, når vi undfanges som svar på de elskendes liv i den lyse sommernat. Og en slutning med sommerblusset, "som kun stakket blænder". Men midt i alt dette en glæde over årets rytme, en velsignelse af vor sol og af vor jord, som det fortælles i "Sommersolhvervsang".

For Johannes V. Jensen var der behov for at skabe nye folkelige institutioner til afløsning for kirken, som ifølge ham blot var en hovedløs udfoldelse af tomme ritualer i en moderne tid. Vi har simpelthen mistet forbindelsen til vor natur og oprindelse. Som Johannes V. Jensen formulerer det om Skt. Hans i *Aarets Højtider*:

"Og under alt dette er det bleven St. Hansaften. Om Blusset skulde der tales, om Oprindelsen og Betydningen endnu i vore Dage. Det var en Gang en Solhvervsfest, i Ilddyrkningens Tid, det er nu gaaet ud af den almindelige Bevidsthed. Det civiliserede Menneske der tænder en Tændstik gør sig ingen Tanker om det umaadelige Kulturfremskridt der dermed er lagt i hans Haand. Religiøst formaar derfor heller Ingen at føle for Baalet mere, eller for Hemmeligheden ved at tænde det, som dog en Gang har været i kun faa Indviedes Besiddelse. I Instinktet sidder det dybere, en vis magnetisk Indflydelse den frie Ild endnu har paa mange, hyppig hos Børn. Den pyromane Tilbøjelighed der kan dukke op som en Sygelighed hos enkelte Individider, en uimodstaelig Lyst til at sysle med Ild og se det brænde, kan næppe forklares uden som en Rest af Urmenneskets Fornemmelse overfor Ilden".

Efter udgivelsen af *Aarets Højtider* i 1925 gik Johannes V. Jensen mere eller mindre i stå med sit projekt om at lave verdslige salmer med udgangspunkt i årets cyklus og årstidernes skiften. "Sommersolhvervsang" fra 1936 kan ses som en videreførelse, men er den sidste i denne række af verdslige salmer, som ikke vakte den store genklang i befolkningen.

Naturens Afsked

Af Johannes V. Jensen

Ordforklaring:
trindt: rundt omkring
mejet: afskåret, høstet
Sædemand: mand der sår kornet
rundelige: generøse
med Føje: med god grund
Sfære: kugle, klode
stedes: anbringes

NATURENS AFSKED

I Afskedslys i Bondens Haver
nu Æblet blusser, skønt at se.
(Men hvor er Vaarens Blomstersne?)
Trindt ligger mejet Markens Gaver.
En gammel Sædemand og Graver
gik over Landet med sin Le.

Den rundelige Alt-Ernærer,
Naturen, smykker sig med Frugt.
Velsign med Føje Aarets Flugt –
se Aaret blomstrer, Aaret bærer!
Det modne Straa paa Marken lærer
at grønnes og at visne smukt.

En Sfære som i Rummet svæver
dit korte Liv er knyttet til.
De underfulde Kræfters Spil
du forsker ud med Kløgt – og bæver:
thi ingen Kløgt og Kunnen hæver
dig over hvad Naturen vil.

I Jorden ender Jordens Skarer.
Og Jorden, som du stedens paa,
med samt din Aske, skal forgaa.
Hvad under Mælkevejen varer?
Men skønt er Nuet naar det farer!
Er Himlen fjern, den er dog blaa!

En sagte Frost i Natten sniger,
og Søvnigheden føles sød.
Ja nærm dig gerne, stille Død!
Gaa under, Jordens grønne Riger!
Og Mørket – lad det komme, Kriger!
Velsignet *alt* hvad Jorden bød!

Om Naturens Afsked

Af Henrik Platz

Digtet "Naturens Afsked" er trykt første gang i *Aarets Højtider* fra 1925 og senere medtaget i digtsamlingen *Verdens Lys* fra 1926. Digtet er fyldt med taknemlighed over naturen og hylder høstens overflødigdhorn med modne solbeskinnede frugter, bugnende kornlagre og en skøn mangfoldighed af friske grøntsager. Et billede på moderligheden med alle dens mange unger, og "hvad Solen har lokket frem af Jorden i de Maaneder der er gaaet", skriver Johannes V. Jensen i *Aarets Højtider*.

Med kristendommen blev de hedenske årstidsfester ifølge Johannes V. Jensen besat med egne symboler, som ikke var hentet fra naturen, men fra hellige mænds liv og Kristi fødsel og opstandelse. Høsten derimod fik man ikke indlagt et symbol for, og tidligere tiders fejring af efterårets frugter er gået i glemmebogen. Det mangler vi i vor kultur, og derfor skrev Johannes V. Jensen sit digt "Naturens Afsked":

"Af de gamle Naturfester er en Del bevarret i de øvrige Aarstiders Skikke, Jule- og Foraarsfesterne, Ildfesterne ved Solhverv, men til Høsten knyttede sig kun nogle nu glemte perifere Overleveringer paa Landet, Optog i Anledning af det sidste Neg; at takke, at glæde sig over de fyldte Lader har man ikke Sind til mere. (...) Danmark er det mest velsituerede Land i Verden, til den Grad at Befolkningen fuldstændig har glemt knappe Kaar. Overflod gaar i Blodet og avler ikke som man skulde tro Glæde og Frihedsfølelse, men Misføjelse og Nid. Man skælder ud med Mad i Munden. Alting gror her i Landet, kun ikke Taknemlighedens Urt, den er gaaet ud", beretter Johannes V. Jensen i *Aarets Højtider*.

I tidligere tider havde vi et følelsesforhold til naturen som den store giver og tager, og vi ofrede til naturmagterne i taknemlighed for frugterne og for, at man fik lov til at leve. I vore dage er befolkningen flyttet ind til byerne og har glemt årstiderne og naturens store cyklus og dermed glemt taknemligheden:

"Landbruget er bleven Industri. Nogle offentlige Baller, som man tager Anledning til med en Reminiscens fra Aarstiden, finder Sted paa Landet og i Byerne, Tivoli, som illuminerer og fejrer hvad man har høstet inde paa Brostenene; men ellers savner Høsten enhver aandelig Tilkendegivelse af at man paaskønner hvad Aaret har givet", skriver Johannes V. Jensen i *Aarets Højtider*.

For Johannes V. Jensen har taknemligheden en spirituel dimension. En overgiven sig til naturens store cyklus og underet ved at leve. Vi forsøger med vor forstand at forstå og udregne det hele. Men overfor naturen er vi prisgivne. Vi må læne os ind i den med tillid til livets store hjul.

Det faktum tager Johannes V. Jensen med en frimodig glæde og taknemlighed over skønheden i "Nuet naar det farer!". At nyde den tid, som er og tilstedes os, og ikke fortabe os i kristne dogmer eller melankoli. Som han skriver i *Aarets Højtider*:

"Som Frugttid betragtet har Høsten da ikke noget sørgeligt, og Aarets Afslutning, Efteraaret, fører lige over i Haabet, det nye Aar der skal komme, Kredsløbet forfra igen. (...) Syng den med der kan, med Tak i Hjertet: Fare hen, fare hen!"

Vinter solhverv 1940

Af Johannes V. Jensen

Ordforklaring:

hælder: går på hæld, er snart forbi

kvelder: bliver aften

naar (...) Skød: fremtiden vil vise, hvornår

Ragnarok: nordisk mytologis udtryk for verdenskatastrofen, hvor Guderne dør

Told: part, andel

Jættestriden(s): ifølge nordisk mytologi er jætterne dæmoniske kæmper og asernes (Gudernes) fjender

Nornen: ifølge nordisk mytologi spinder skæbnegudinderne Urd, Verdandi og Skuld ("har været", "værende" og "skal blive") menneskets livstråd

Ten: Garntrisse

Ve: Smerte

paa Borg: til låns, på kredit

Fatning: fatteevne, sindsro

Julekerte: julelys

Avne: avner, kornets lette højblade, der ved tærskning skilles fra kernerne skrukke: lyde klangløst og ru

Genius: ifølge romernes religion en skytsånd eller personificeret livskraft

VINTERSOLHVERV 1940

Nu hælder Aaret. Dagen hælder,
i Taager hyllet, lysforladt.
Knap dæmrrer Dagen, før det kvelder,
den gamle sorte stumme Nat.

Et dobbelt Mørke sniger ind:
mørkt udenfor, mørkt i dit Sind.

Det svundne Aar – ja det er gaaet,
med samt sin Angst og Aandenød.
Naar Ragnarok er overstaaet
en Fremtid bærer i sit Skød.

Fortræd, Bekymring tog sin Told.
Dog Livet har vi i Behold.

Vor Tanke gaar til dem der bløder,
hvor Jættestridens Møllesten
med Vælde maler og forøder,
mens Nornen spinder ondt sin Ten:
de unge Liv, som aldrig mer,
før de fik levet, Livet ser.

De arme ramte Mødres Klage,
den trøstesløse, lange Ve:
Giv mig min døde Dreng tilbage!
Hun skal ham aldrig mere se.

Sit korte Liv han fik paa Borg.
Et Suk til dem der er i Sorg.

Hvad venter os, nu Solen vender,
trods Harm, som paa vor Fatning sled?
En Vaar paany, ihvad der hænder,
et Haab i dybest Dunkelhed.

Kom Lys, med Dagen atter lang,
og Blomster, Bier, Fuglesang!

Med Aarets Rytme i dit Hjerte
forny dig i Naturens Aand.
Tænd trøstig da din Julekerte
og fat dit Barn ved buttet Haand.

Et Barneblik som Stjerner spaar
at Skyldfrihed og Lys bestaar.

Lad flyve Smaalighedens Avne!
Lad skrukke Hadets hæse Ravn!
Nu vender Sol! Hvad kan du savne,
med Barnet sluttet i din Favn?
En Genius i Gryet staar,
med stumme Træk – : det nye Aar.

Om Vinter solhverv 1940

Af Henrik Platz

Digtet "Vintersolhverv 1940" er trykt første gang i *Politiken* 24. december 1940 og senere gengivet i *Digte. Ny samlet, revideret Udgave* fra 1948.

"Vintersolhverv 1940" er tydeligvis et opråb til befolkningen om Danmarks besættelse 9. april 1940 og en tanke til alle de mange unge dræbte soldater rundt omkring i Europa. Med erindring om Første Verdenskrig kunne Johannes V. Jensen ikke se nogen mening i, at man på ny ville ofre en hel generation af unge mænd. Med udsigt til endnu et hul i slægten, hvor der ville komme til at mangle mænd til at danne ryggraden i samfundet, som vennen og litteraturhistorikeren Leif Nedergaard refererer det i sin biografi om Johannes V. Jensen.

Da tyskerne besatte Danmark, brændte Johannes V. Jensen af forsigtighedshensyn store dele af sin korrespondance og sine dagbøger, som bl.a. indeholdt omtale af frokoster med den tyske forfatter og politiker Walther Rathenau, som var jøde. Johannes V. Jensen brændte selv materialet i fyret på sin bopæl, hvad han senere fortrød, da materialet også indeholdt notater om børnene og optegnelser fra hans mange rejser, har han senere fortalt Leif Nedergaard. Året før havde Johannes

V. Jensen dog indleveret trykmanuskripter til omkring 150 digte til Det Kongelige Bibliotek i København.

Vintersolhvervsdigtet er trykt i *Politiken* den dag, da vi holder juleaften, og det er næppe tilfældigt. For med digtet søger Johannes V. Jensen et håb i den håbløse tid. Smerten nærmest skrives ud igennem digtet: "De arme ramte Mødres Klage, / den trøstesløse, lange Ve: / Giv mig min døde Dreng tilbage! / Hun skal ham aldrig mere se."

Igen finder Johannes V. Jensen håbet i naturen. Solhvervet ligger jo på samme tid som juleaften og Jesu fødsel. Og når solen vender, og dagene længes, kommer håbet automatisk til os med foråret og den kommende sommer.

Men ikke kun naturen giver os håbet igen. For med barnet fattet i vor hånd foran juletræet, hvor lysene tændes, kan vi ikke andet end opleve håbet. For vi står med den kommende generation, som ikke er med i krigens vanvid. Barnet står foran juletræet med et blik, "som Stjerner spaar / at Skyldfrihed og Lys bestaar", som Johannes V. Jensen så smukt pointerer det i "Vintersolhverv 1940".

Hadet og Haabet

Af Johannes V. Jensen

Ordforklaring:

Ulivssaar: dødelige sår

mejet ned: brutalt skudt ned

paa Skaar: afskåret og lagt til tørre

Fjed: skridt

Ragnarok: nordisk mytologis udtryk for verdenskatastrofen, hvor Guderne dør

HADET OG HAABET

Saa gik det haarde, bitre Aar,
med Angster og med Ulivssaar,
en Mark hvor Støv mod Himlen steg,
og Faldne, mejet ned som Neg,
et Slægtleds Ungdom, laa paa Skaar.
Jo, Hadet høster som det saar!

Just Solhvervsdag der stod en Blomst,
et Pant paa Lysets Atterkomst,
en Tusindfryd, i Regn og Slud,
som Solens Øje sprunget ud,
kortstillet, paa en sydlig Skrænt.
Saa er da atter Aaret vendt!

Naturen haaber. Haabet gror
som Soltegn af den sorte Jord.
Selv Regnen føles som en Daab.
Trods Mørketid forsøg et Haab!
Lavt hænger Himlen, graa som Bly,
men gemmer i sin Grav et Gry.

Mens Aaret skrider frem et Fjed,
hvad haaber vi, hvad vil vi? Fred!
Har Ild og Blod og Ragnarok –
har Hadet ikke høstet nok?
Kom i vor Vintersjæl en Vaar!
Kom Tusindfryd! Kom Fredens Aar!

Om Hadet og Haabet

Af *Henrik Platz*

Digtet "Hadet og Haabet" er trykt første gang i *Politiken* 1. januar 1944 og senere udgivet i digtsamlingen *Digte. Ny samlet revideret Udgave* fra 1948.

"Hadet og Haabet" er tydeligvis skrevet på baggrund af slaget om Stalingrad i 1943, hvor man omsider kunne skimte et håb om tysk nederlag i Anden Verdenskrig. Digtet er trykt 1. januar, og den dato giver håb om at kunne starte på en frisk. For håb var der brug for. Slaget om Stalingrad var brutalt for soldaterne og uden respekt for civile ofre.

Mellem en og to millioner mennesker døde under slaget, og den gennemsnitlige overlevelsestid for nyankomne soldater var på et tidspunkt på under en time. Den menneskelige lidelse var ufatteligt stor. Tyske soldater frøs ihjel eller døde af sult, mens Stalingrad var belejret. Slaget førte i sidste ende til den endelige sejr over Nazityskland.

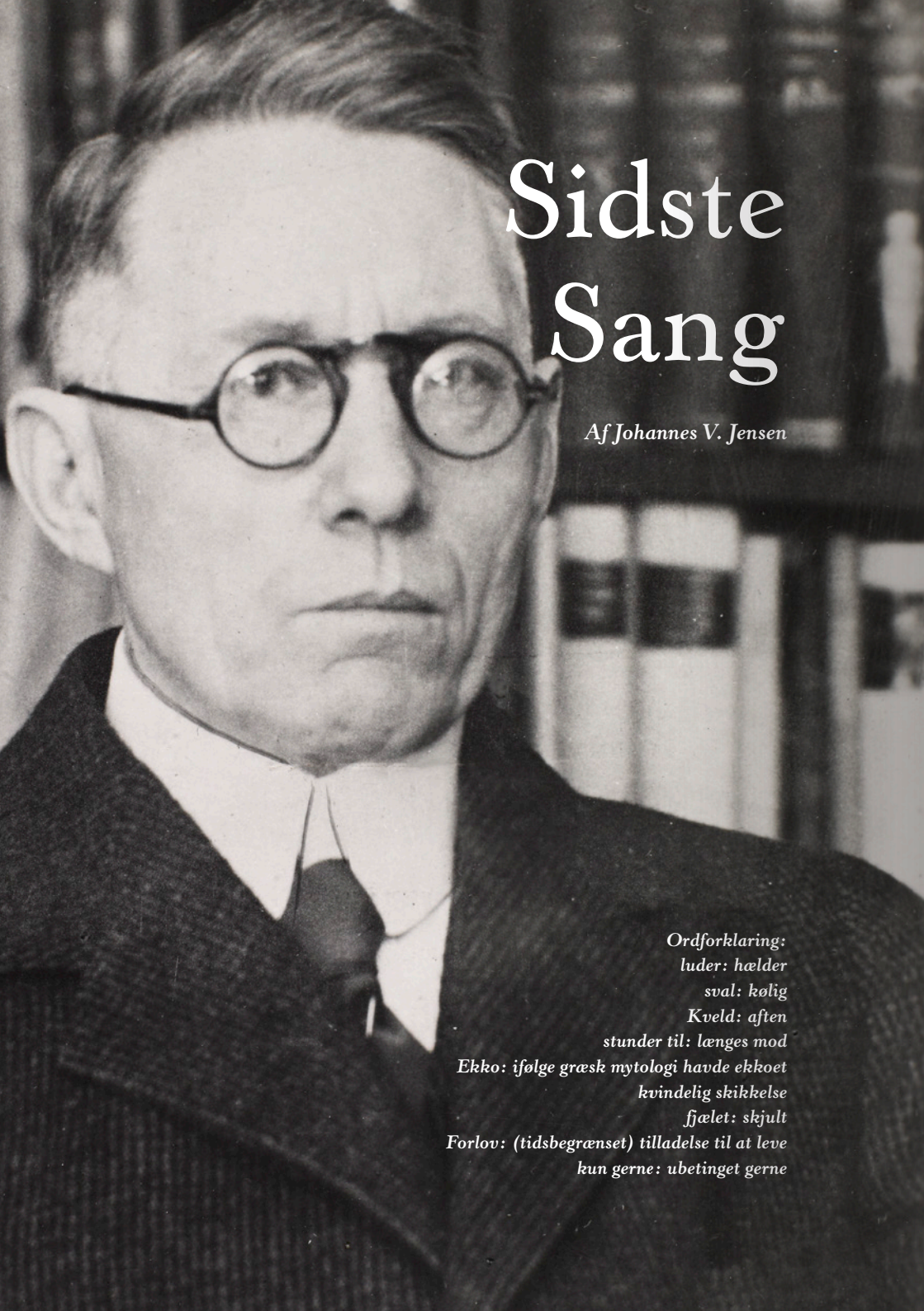
Som i de øvrige naturdigte finder Johannes V. Jensen håbet i naturen, og lyset får overtaget, vel med henvisning til det

kommende jævndøgn i marts måned: "Just Solhvervsdag der stod en Blomst, / et Pant paa Lysets Atterkomst, / en Tusindfryd, i Regn og Slud, / som Solens Øje sprunget ud" og "Kom i vor Vintersjæl en Vaar! / Kom Tusindfryd! Kom Fredens Aar!", som Johannes V. Jensen skriver det i digtet.

Men freden lod dog vente på sig i over et år. I mellemtiden blev Johannes V. Jensen 9. november 1944 tildelt Det Svenske Akademis Nobelpris i litteratur, hvor bl.a. romanrækken *Den lange Rejse* spillede en stor rolle for tildelingen.

På grund af krigen, hvor grænserne var lukkede, kunne Johannes V. Jensen først modtage Nobelprisen i december 1945. Her pegede han selv på sine digte som det centrale og essensen i sit forfatterskab, som det fremgår af hans selvbiografi, skrevet til Det Svenske Akademi i forbindelse med modtagelsen af prisen.

Sidste Sang

Af Johannes V. Jensen

Ordforklaring:

luder: hælder

sval: kølig

Kveld: aften

stunder til: længes mod

Ekko: ifølge græsk mytologi havde ekkoet

kvindelig skikkelse

fjælet: skjult

Forlov: (tidsbegrænset) tilladelse til at leve

kun gerne: ubetinget gerne

SIDSTE SANG

Hvor Bøgen luder, lys og sval,
der sang i Maj en Nattergal.
Den lokked i den lyse Kveld
og kaldte med sit Tonevæld:

Du hvem mit Hjerte stunder til,
svar mig i Skoven hvis du vil.

Du vil?

Du vil?

Du hvem mit Hjerte stunder til.

Og Ekko i den stille Dal,
hvor Natten lyste, øm og sval,
gav Svar paa Nattergalens Røst
som fra et fjælet Fuglebryst.

Vil du min Enesang forstaa?

Min Tone, vil du den forsmaa:

Du maa!

Du maa!

Du vil min Enesang forstaa!

Alt hvad der svandt, i Mindets Skær
er for bestandig lige nær.

Hvad der erindrer sig bestaar.

Kun hvad der er forglemt forgaar.

Min skønne unge Liv, forbliv!

Forbliv, min skønne unge Liv!

Forbliv!

Forbliv!

Min skønne unge Liv, forbliv!

Forbliv som Ekko i en Skov
en Genlyd af mit Livs Forlov!
Kun gerne gaar jeg naar jeg maa,
men lad min Glæde ej forjaa.

Forbliv for altid i min Sang
af Livets Lyst en Efterklang,

en Klang,

en Klang,

af Livets Lyst en Efterklang.

Om Sidste Sang

Af Henrik Platz

Digtet "Sidste Sang" er trykt første gang i *Politiken* 9. maj 1944 og er en del af myten *Løvspringet*, den sidste i den lange række af myter, som Johannes V. Jensen skrev. Digtet er sidste digt i digtsamlingen *Digte. Ny samlet, revideret Udgave* fra 1948, som er den sidste digtsamling, som udkom i Johannes V. Jensens levetid.

I *Løvspringet* skildres det, hvordan en ung mand på sin hest rider ud i verden for at finde lykken, men først finder den, da han slår sig til ro i dalen, hvor en ung kvinde træder ud af det skønneste træ og forenes med ham. Han kan nu fra oven se de store linjer i livet. Et klassisk hjemme-ude-hjemme-drama i litteraturen om at rejse ud i verden og blive voksen for til sidst at vende hjem, komme i havn og øse af sin erfaring:

"Af saa ung en Mand at være havde han faaet den ganske mærkelige Tanke at det maaske ikke var det rigtige at jage efter Lykken, maaske burde man bie paa den, forholde sig i Ro paa et Sted og se hvad der vilde komme. Det gjorde han. (...) At rejse tænkte Rytteren nu ikke mere paa, han blev i Dalen, men til Gengæld kunde man jo gaa i Højden og se Verden fra oven, ikke sandt!"; skriver Johannes V. Jensen i *Løvspringet*.

"Sidste Sang" er som sidste digt i digtsamlingen *Digte. Ny samlet, revideret Udgave* en opsummering af Johannes V. Jensens lyriske produktion. Digtet fungerer som en slags selvbiografi og

konklusion på hans egen dannelsesrejse ud i verden og ud i de mange forskellige aspekter af livet og dets udfoldelse, som han berettede om i sine mange bøger og digte. Nu hvor tiden var gået, og forfatter-skabet ebbede ud. For Johannes V. Jensen var på daværende tidspunkt blevet over 70 år gammel.

Sidste sang er inderlig smuk i sin beretning om kærligheden og berører døden som et centralt tema i livet. Et tema som Johannes V. Jensen kredsedde om i hele sit forfatterskab. For nok var han naturvidenskabsmand, troede på fremskridtet og fornægtede kristendommen. Men også Johannes V. Jensen var dødelig, og under facaden af den alvorlige mand var også en evig søgen og længsel efter at se en mening med livet. Han havde det ene korte liv og havde svært med at forlige sig med at skulle dø. For Johannes V. Jensen handlede det derfor om at se døden i øjnene:

"Han var kun undsluppet Døden ved at søge den selv, for naar man vil Døden har den ingen Magt over en"; skriver Johannes V. Jensen om den unge mand i *Løvspringet*.

Skønt Johannes V. Jensen ikke var troende i traditionel kristen forstand, kan vi vel tillade os at sige, at han skrev spirituelt mytisk. Der er mange dybe lag om ånd, sjæl, identitet og tro i hans digte, myter og romaner. Det fremgår også af "Sidste Sang", hvor han i sidste strofe håber, at der vil være noget efter den jordiske tid. Måske en efterklang af hans virke?

Johannes V. Jensen og naturens suveræne værdi

Af Rune Engelbreth Larsen

Johannes V. Jensen (1873–1950) er ikke alene bredt anerkendt herhjemme som en af Danmarks største forfattere, men også den tredje og seneste danske modtager af Nobelprisen i litteratur (1944).

Som de fleste betydelige forfattere med store forfatterskaber bag sig er hans værk en vifte af litterære landskaber, fuld af kamp og forbrødring, liv og død, højder og dybder, hvor nogle er på jagt og andre på vagt i eksistensens store labyrint. En læser kan falde i svime over en svimlende udsigt ét sted og haste bort fra en anden, vende og dreje en indsigt hist og overse eller forbigå en anden pist i det vildtvoksende forfatterskab.

Det er forskellen på at vandre gennem store forfatterskaber og flytte ind i store ideologier – i de første er vi på oplevelses- og dannelsesrejse, forandres dynamisk undervejs og integrerer oplevelser i identitet og erfaring; i sidstnævnte flytter vi ind i store urokkelige bygninger og forventes at møde frem punktligt for at vedligeholde en statisk, monumental konstruktion.

I 1901 bedyrede Johannes V. Jensen en uafhængighed, som han også siden stod fast på: “Jeg føler mig ikke som Medlem af noget Samfund, nogen Nation eller noget Parti.” Han var kontrastrig og fler-tydig, fra nedrige homofobe tilsvininger af

Herman Bang til angrende beklagelser, fra kontante afvisninger af kristendommen til et givende venskab med digterpræsten Jakob Knudsen, fra lovprisning af fremskridtet til kølig distancering. Over tid bliver han modsætningsfuld og selvmodsigende – og måske af samme grund så meget desto mere levende og dyb.

Han omfavnede Darwins evolutionslære i kontrast til det religiøse verdensbillede, men angreb misbrugen af darwinismen i “overmenneskets” nietzscheanske tjeneste og undsagde enhver totalitarisme. I *Evolution og Moral* skriver han f.eks.: “Teknik forvekslede man med Udvikling, og der gik Politik i Darwinismen. I stedet for Udviklingslæren, hvis Konsekvens slet ikke er draget endnu, traadte Surrogatet Fremskridt, den vilde Jagt, i Stedet for Frigørelse doktrinar Licens.”

Forsvaret for og kærligheden til naturen synes imidlertid at være tilbagevendende, og det er i denne del af hans forfatterskabs mange landskaber, at jeg fandt en del af den lyriske inspiration til et danmarks-portræt, som i slutningen af nullerne resulterede i bogen: *Danmark er en kvinde – på genopdagelse i den danske natur*.

Der er en betydelig tradition for at feminisere, endog erotisere landet i dansk naturlyrik, og Johannes V. Jensen skriver

sig ind i denne tradition – nogle vil måske anse det for at være kønsstereotyp set med moderne briller, men jeg finder det af vedvarende poetisk skønhed.

I *Aarets Højtider* (1925) påpeger han: “Danmark synes en Kvinde. Netop derfor elsker vi det milde Land. Skulle der ikke være noget stærkt i Kærligheden?” I digtet “Solhverv 1928–1929” hedder det:

Naar Himmel mænger med Hav sit Rige,
paa Stranden træder en nyskabt Pige,
af Lyset tryllet,
i Brisen hyllet,
til Livets Ophav tilbagevendt,
som Elementet til Element.

Det sammenføjende led er naturen, i det store og i det små – f.eks. har næppe nogen tegnet en dansk fugl i en poetisk dragt så smuk, som Johannes V. Jensen formår det i digtcyklussen “Skabningens Tinde” fra *Verdens Lys* (1926), hvor han om isfuglen skriver:

Juvelen ved den danske Aa,
forborgne Vandes sjældne Sir,
en vinget, levende Safir ...
dig laante Himlen af sit Blaa!

Her besynges desuden åen, åkanden, odde-
ren og piletræet i sammenhængende digte
af mytisk karakter, hvor livet og tiden snor

sig som åen og er forbundet med både dyr og stjerner. Digtet munder ud i hengivelse til kvinden, “Alskabningens Rod og Blomst og Frugt”, der sågar overskygger isfuglens pragt – fuld af associationer til Afrodite:

Af Vandet kom du, Fristerinde.
Som Bølgen hæver sig dit Bryst.
Og Flod og Ebbe fra en Kyst
du bærer i dit Blod, O Kvinde!

Natur, Kvinde og Danmark er intimt og poetisk forbundet, f.eks. også i digtet “Den danske Sommer” (1943): “Demeter, Danmark, Ophav til vor Lykke!”

Flere digtere har også været aktive forkæmpere for naturen, ikke mindst Jeppe Aakjær, Thorkild Bjørnvig og netop Johannes V. Jensen, der havde øje for naturens egen værdi.

Hvis vi ikke tilskriver naturen egen værdi, forbliver den alene det instrument til udnyttelse, der i dag udrydder arter med historisk enestående hastighed for at give plads til ensformige plantager, marker, industri og byer.

Netop denne udvikling var Johannes V. Jensens samtidige Poul Henningsen (1894–1967) til gengæld fuldstændig indforstået med, hvilket åbnede en natur-ignorant dimension i kulturradikalismen.

PH var ikke blot aggressiv og nedladende over for naturen, men også en arg modstander af at “gøre noget for Naturen, for dens egen Skyld” ud fra den betragtning, at alene mennesket og fremskridtet skulle i fokus. Den præmis gjorde ham fuldstændig blind over for naturforarmelsen og den igangværende udryddelse og decimering af mange arter.

PH bekymrede sig ikke det fjerneste om “de mærkeligste og mest specielle Dyreformer”, som han i 1930 kaldte “grimme” og ligefrem “udset til at dø”. Giraf, struds og kænguru var i hans optik ikke andet end “Rariteter” uden nytteværdi – “bliver livet fattigere, hvis de uddør?” spurgte han retorisk.

Johannes V. Jensen så helt anderledes på det og slog til lyd for “en Anerkendelse af Naturens suveræne Værdi som Natur” (*Paa danske Veje*, 1931). Med amerikansk inspiration argumenterede han for at reservere områder til naturens egen udfoldelse: “Yellowstone Park! En hel Provins har man haft raad til at lade henligge urørt i Dollarlandet Amerika, til Efterkommere at trække Vejret i, en Reserve til evig Tid. Var det mon ikke netop dermed det begyndte i sin Tid, Naturfredning i det hele taget, en amerikansk grandios Idé, at forære sig selv som Land et helt stort stykke Natur ...”

Over tid er flere blevet opmærksomme på naturens egenværdi, men den fortrænges til stadighed og bliver mere og mere

ensformig og artsfattig. Hvis ikke vi med Johannes V. Jensens ord insisterer på naturens suveræne værdi som natur, fortsætter den udvikling, der allerede i vidt omfang har reduceret artsrig og varieret natur til ensformige kulisser.

Men at insistere på naturens egenværdi betyder ikke at overse dens poetiske berigelse af os som mennesker, når den får lov til at være natur. En berigelse, der ikke er af materiel eller økonomisk art, men af mental, psykologisk – hvis vi vælger at give plads og lytte til den.

Ligesom i Johannes V. Jensens “Sommer-solhvervssang” (1936), der passende kan få det sidste ord – og sende os ud i det fri:

Sent høres Fugle, som ej vil sove.
Det kalder, drager fra dunkle Skove.
Den hvide Nat, hvor der vaagent drømmes,
bedaarer mange; mod Skoven strømmes.
Og Ungersvenden forsmaar sin Seng,
før Sol staar op over dugvaad Eng.

Rune Engelbreth Larsen (f. 1967), idéhistoriker, forfatter og naturfotograf. Han har bl.a. skrevet bøgerne *Renæssancen og humanismens rødder* (2006), *Oplysning og tolerance* (2009) og *Frihed og retfærdighed* (2011), der udgør det humanistiske omdrejningspunkt i forfatterskabet. Endvidere en række politiske bogudgivelser samt de billedrige naturbøger *Danmark er en kvinde – på genopdagelse i den danske natur* (2009), *Den danske naturs genkomst* (2014) og *Vildere vidder i dansk natur* (2017).

Kilder

Digtene og citaterne af Johannes V. Jensen hviler på følgende kilder:

- *Johannes V. Jensen, Samlede digte, Bind 1: Tekster*, udgivet af Anders Thyrring
- Andersen, Erik M. Christensen, Per Dahl og Aage Jørgensen, Gyldendal 2006
- Johannes V. Jensen: *Aarets Højtider*, Gyldendal 1925
- Johannes V. Jensen: *Den lange Rejse*, femte oplag af 1956 udgaven, Gyldendal 1964
- Johannes V. Jensen: *Løvspringet*, i *Myter, Andet Bind*, Gyldendal 1946

Ordforklaringerne til digtene af Johannes V. Jensen og afsnittene "Om digtene" af Henrik Platz er baseret på den righoldige og grundige udforskning i følgende skrifter:

- Anders Thyrring Andersen, Erik M. Christensen, Per Dahl og Aage Jørgensen (Udg.), *Johannes V. Jensen, Samlede digte, Bind 2: Kommentarer*, Gyldendal 2006
- Anders Thyrring Andersen, Per Dahl og Aage Jørgensen (Red.): *Jorden og Lyset, Katalog til Statsbibliotekets udstilling om Johannes V. Jensen*, Statsbiblioteket 2006
- *Jorden & Lyset, Johannes V. Jensen i ord og toner*, red. Aage Jørgensen, 2 CD'er og hæfte med musik til Johannes V. Jensens digte og oplæsninger af Johannes V. Jensen, Statsbiblioteket 2006
- Jørgen Aabenhus, kommentarer til digtene Solhvervssang, Folkevandringssang, Danmarkssangen og Sommersolhvervssang i *Sanghåndbogen. En præsentation af sangene i Højskolesangbogens 18. udgave*, FFD's Forlag 2006
- Lars Handesten: *Johannes V. Jensen. Liv og værk*. Biografi, Gyldendal 2000
- Leif Nedergaard: *Johannes V. Jensen. Liv og forfatterskab*. Biografi, Det Schönbergske Forlag 1968

Da kommentarerne til digtene i "Om digtene" er ment som en inspiration og ikke er til en forskningsrapport, er der for læsbarhedens skyld ikke givet præcise sidehenvisninger under omtalen af de enkelte digte. Der refereres i videst muligt omfang direkte til Johannes V. Jensens egne tekster.

Foto

Naturfotos: Rune Engelbreth Larsen (side 8, 10, 12, 13, 18, 30, 42, 48, 60 og 65) og Henrik Platz (øvrige)

Fotos af Johannes V. Jensen: Fotografen ukendt (side 56 og bagsiden)

Foto af maleri af Fritz Syberg: Jens Frederiksen.

Maleriet tilhører Johannes Larsen Museet

Fotos af musikerne: Henrik Platz, Rasmus Platz, Søren Lynggaard Andersen

Det har ikke været muligt at finde rettighedshaverne til fotos af Johannes V. Jensen. Der er indhentet tilladelse fra Copydan og betalt afgift hertil. Såfremt denne måde måtte have krænket ophavsrettigheder, er det sket ufrivilligt og utilsigtet. Retmæssige krav i denne forbindelse vil selvfølgelig blive honoreret, som havde udgiveren af denne bog indhentet tilladelse i forvejen.

Tekst og musik

Tekst: Johannes V. Jensen

Musik: Henrik Platz

INDSPILNING

Bissensgadestudiet i Aarhus – www.bissensgadestudiet.dk

Ide og koncept: Henrik Platz

Produceret af Mikkel Uttrup og Søren Andersen

Mixet af Mikkel Uttrup, Søren Andersen og Henrik Platz

Teknik: Mikkel Uttrup og Oliver Mønster Andersen

Mastering: Emil Thomsen – www.etmastering.dk

MEDVIRKENDE MUSIKERE

Henrik Platz: Vokal, akustisk og elektrisk guitar

Mikkel Uttrup: Akustisk og elektrisk guitar

Søren Andersen: Trommer, percussion, keyboard, elektrisk guitar

Oliver Mønster Andersen: Slideguitar

Kristian Biering Jensen: Kontrabas

Henrik Poulsen: Kontrabas og elbas

Thomas Sejthen: Cello

Søren Bigum: Cello

David Mondrup: Monsdrum RMX på Danmarkssangen (remix)

TIL GUITARNØRDERNE

Melodierne til digtene er komponeret på guitarer stemt i åbne tonearter – åben G (DGDGBD), åben Dsus4 (DADGAD) og åben Gsus4 (DGDGCD). Åbne stemninger på guitaren giver enorme tonale muligheder i vekselvirkningen og den sødmefulde dans mellem dur og mol, som ikke i samme grad findes på en traditionelt stemt guitar (EADGBE).

Nyttige links

Johannes V. Jensen Forum på Aarhus Universitet: www.johannesvjensen.dk

Johannes V. Jensen Museet i Farsø: www.jensenmuseet.dk

KONTAKT

nukommerlyset@gmail.com

www.nukommerlyset.dk

Tak

Jeg vil gerne takke alle musikerne, som har medvirket på indspilningen, og takke alle de mennesker, som har inspireret mig og bakket mig op undervejs. En særlig tak til komponisten og guitaristen Christian Alvad for at inspirere og opfordre mig til en indspilning. Tak til idéhistorikeren, forfatteren og naturfotografen Rune Engelbreth Larsen for at sætte mig på sporet af Johannes V. Jensen. Samtidig tak til Aage Jørgensen og Rune Engelbreth Larsen for at bidrage til denne bog. Og tak til Mikkel Uttrup, Søren Andersen og Oliver Mønster Andersen for på inspirerende og utrættelig vis at have været medskabende på indspilningen i Bissensgadestudiet i Aarhus. Tusind tak til jer alle sammen!

Henrik Platz

Henrik Platz (f. 1962) har siden ungdommen været optaget af det nordiske udtryk med litteraturen, kunsten og guitaren som sine faste ledsagere. Har modtaget undervisning af bl.a. Christian Alvad, H.P.Lange, Perry Stenbäck og Erik Storm. Har endvidere arbejdet for økologi og bæredygtighed gennem en længere årrække.

NU KOMMER LYSET

Musikalske nyfortolkninger af Johannes V. Jensens naturdigte. Med fortællinger om Johannes V. Jensens naturdigte og hans indsats for naturfredningen og bevaringen af vore kulturminde af litteraturhistoriker og forfatter Aage Jørgensen, idéhistoriker, forfatter og naturfotograf Rune Engelbreth Larsen og musiker og komponist Henrik Platz.

1. SOLHVERVSSANG
2. FOLKEVANDRINGSSANG
3. DANMARKSSANGEN
4. SOMMERSOLHVERVSSANG
5. NATURENS AFSKED
6. VINTERSOLHVERV 1940
7. HADET OG HAABET
8. SIDSTE SANG
9. DANMARKSSANGEN (remix)

MEDVIRKENDE MUSIKERE

Henrik Platz: Vokal, akustisk og elektrisk guitar
Mikkel Uttrup: Akustisk og elektrisk guitar
Søren Andersen: Trommer, percussion, keyboard, elektrisk guitar
Oliver Mønster Andersen: Slideguitar
Kristian Biering Jensen: Kontrabas
Henrik Poulsen: Kontrabas og elbas
Thomas Sejthen: Cello
Søren Bigum: Cello
David Mondrup: Monsdrum RMX
på Danmarkssangen (remix)

ncb **Gateway** music

NULYSET2017

